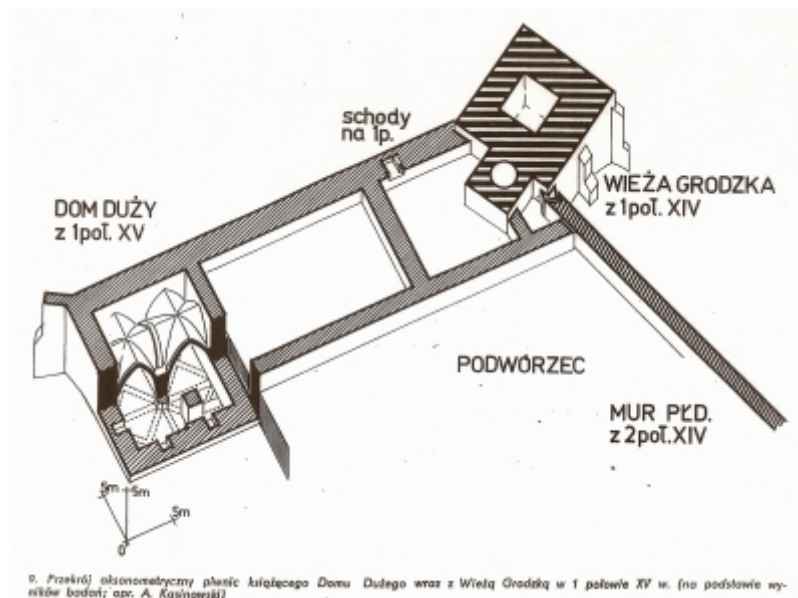

Większość piwnic zamkowych pochodzi z czasów nowożytnych a niektóre zostały zaprojektowane i wzniesione podczas odbudowy Zamku Królewskiego w latach 70. XX w. Tylko kilka z nich (omówionych poniżej) powstało w epoce książęcej i jagiellońskiej (XIV-XVI w.). Szczęśliwie przetrwały zburzenie Zamku w 1944 r. i zachowały się w postaci autentycznej. Już w latach 1960-1962 zostały zabezpieczone i zakonserwowane.

Zamek gotycki w Warszawie w 1. poł. XV w. Przekrój aksonometryczny piwnic, na podstawie badań opr. Antoni Kąsinowski, „Ochrona Zabytków” 1987, nr 1-2. Od lewej: Piwnica Książęca, część niepodpiwniczona Dworu Wielkiego, Wieża Wielka ze studnią.

PIWNICA WIELKA albo Renesansowa znajduje się w kondygnacji podziemia Nowego Domu Królewskiego, wzniesionego za panowania króla Zygmunta Augusta (zob. Historia, Zamek Jagiellonów i pierwszych królów elekcyjnych). Sama piwnica została zbudowana wcześniej, zapewne przed 1563 rokiem. Było to pomieszczenie bardzo okazałe (14 x 12,6 m) częściowo tylko zagłębione w ziemi, posiadające duże okna na ścianie wschodniej. Zachowało się oryginalne sklepienie, wsparte na kwadratowym filarze. W ścianie południowej Piwnicy widoczny jest, zbudowany z wielkich głazów, fragment posadowienia średniowiecznego Dworu Wielkiego. Jego kamienna baza została częściowo ścięta, ponieważ ukształtowanie skarpy wiślanej wymusiło ustawienie Nowego Domu Królewskiego pod kątem w stosunku do już istniejącego budynku. Piwnica Wielka przetrwała wojnę w znacznej swojej części. Podczas odgruzowywania i badań architektonicznych w latach 1960-1962 pod posadzką jagiellońską odkryto, przytykające do ściany północnej, relikty średniowiecznego budynku kwadratowego, mniejszego od Piwnicy. Być może były to fundamenty Bramy Żuraw, znanej z dokumentu z 1379 r., prowadzącej na teren Zamku Janusza Starszego.

PIWNICA KSIĄŻĘCA mieści się w podziemi Dworu Wielkiego (zob. Historia, Zamek książąt mazowieckich ok.1300-1526). Została zbudowana równocześnie z nim, czyli w pierwszej ćwierci lub, jak sądzą niektórzy, dopiero w połowie XV w. Jest to izba na planie kwadratu, o wymiarach 10,5 x 10,3 m, ze ścianami licowanymi cegłą o wątku polskim, przykryta sklepieniem krzyżowym na gurtach, wspartym na jednym ośmiobocznym słupie. W północno-zachodnim narożniku zachował się jedyny w pełni autentyczny ceglany wspornik podtrzymujący łuki sklepienia. Ponieważ poziom dziedzińca w średniowieczu znajdował się poniżej obecnego, Piwnica Książęca posiadała wówczas otwory okienne wychodzące na Dziedziniec Wielki. Zamurowane obecnie ślady po dwóch z nich, widać na ścianie zachodniej: wyżej - w części północnej ściany, i niżej - w części południowej. Pierwszy, znajdujący się ok. 225 cm powyżej obecnego poziomu posadzki, został zniszczony przez późniejszy, ale jeszcze gotycki portal. Było to, jak przypuszczają jedni, wejście prowadzące z podwórza i funkcjonujące od

początku istnienia piwnicy, tj. od pierwszej ćwierci lub od połowy XV w. Inni natomiast uważają je za pochodzące z czasów jagiellońskich i prowadzące do wieży komunikacyjnej ze schodami kręconymi, poprzedniczki Wieży Władysławowskiej. Wejście do Piwnicy miało prowadzić wówczas przez wieżę, na co wskazywałby fakt, że wspomniany portal w ścianie zachodniej jest późniejszy od gotyckiego okienka. Dwie wnęki w ścianie wschodniej to ślady po oknach z epoki nowożytnej. Otwór widoczny w ścianie północnej niektórzy uważają za dawne urządzenie kominowe. Czworoboczny słup odciążający został dodany nie wcześniej jak w XVI w.

Gotycką architekturę Piwnicy Książęcej odsłonił w 1921 r. Kazimierz Skórewicz. W czasie II wojny światowej przetrwała mimo zburzenia Zamku. W latach 1960-1962 piwnica została odrestaurowana i nieco pogłębiona ze względu na założenie koniecznych instalacji. Jest to największe i najokazalsze, zachowane w oryginalnym kształcie architektonicznym, gotyckie wnętrze świeckie w Warszawie. Jego funkcje w okresie panowania książąt mazowieckich (do 1526 r.) nie są dokładnie znane. Przypuszcza się, że służyło ono do przechowywania wina, miodów i piwa lub że przez czas jakiś mieściło skarbiec książęcy.

PIWNICE TRÓJSŁUPOWA I STUDZIENNA znajdują się w południowej części podziemia gotyckiego Dworu Wielkiego. Dzięki badaniom architektonicznym w latach 1960-1962 ustalono, że część Dworu Wielkiego na południe od Piwnicy Książęcej została podpiwniczona dopiero w czasie przebudowy jagiellońskiej (1569-1572). Obie piwnice odtworzono w latach 1962-1966 w pierwotnym ich wyglądzie z XVI w.

PIWNICA TRÓJSŁUPOWA znajduje się pod Dawną Izbą Poselską Dworu Wielkiego. Za czasów książęcych nie istniała. Powstała dopiero podczas przebudowy Curii Maior przeprowadzonej za króla Zygmunta Augusta. Jest to sala o sklepieniu kolebkowym, wsparta na trzech czworobocznych słupach. Umieszczono w niej w latach 1990 - 2011 wystawę archeologiczną „Rzeczy codzienne z wykopalisk zamkowych i staromiejskich” prezentującą materiały od średniowiecza do XX w. W gablocie „XVI wiek” znajduje się zabytek bezpośrednio związany z książętami mazowieckimi. Jest to fragment jedwabnej tkaniny z płaszczą, pochodzącej z grobu Stanisława i Janusza III, ostatnich Piastów na Zamku w Warszawie. Ich krypta grobowa, w katedrze św. Jana została otwarta w 1953 r. Tkanina jest prawdopodobnie pochodzenia włoskiego, a wzór na niej przedstawia drzewo życia z gwiazdą na górze i orłami po bokach. Symbolika rysunku jest raczej ogólnochrześcijańska niż heraldyczna.

Tkanina jedwabna z krypty grobowej ostatnich książąt mazowieckich, Włochy (?), początek XVI w. (fragment). Muzeum Historyczne m. st. Warszawy, neg. Pracownia Konserwacji w Zamku Królewskim.

PIWNICA STUDZIENNA to pomieszczenie ze sklepieniem krzyżowym wspartym na jednym kwadratowym filarze. W ścianie południowej widoczne jest kamienne posadowienie Wieży Wielkiej, a także otwór do średniowiecznej studni. Przebity on został dopiero w 1923 r. Studnia o głębokości 7 m i średnicy 2,5 m, która została założona obok fundamentów Wieży, a następnie wtopiona w późniejsze mury, jest stale nawodniona. W ścianie zachodniej, za drzwiami znajdują się kręcone Schodki Kredensowe prowadzące w górę przez wszystkie kondygnacje Zamku; na poziomie Piwnicy Studziennej są one autentyczne. W narożniku południowo-wschodnim Piwnicy, obok studni, znajduje się przejście prowadzące przez mur podwalin Wieży Grodzkiej do Piwnicy Więziennej, przebite w 1963 r.

PIWNICA WIĘZIENNA znajduje się w najniższej kondygnacji Wieży Grodzkiej, w średniowieczu nazywanej Wieżą Wielką, której budowę datuje się na ogół na drugą ćwierć lub nawet na połowę XIV w. (zob. Historia, Zamek książąt mazowieckich). Piwnica jest pomieszczeniem o wymiarach 4,6 x 4,6 m. Ściany piwnicy są wykonane z cegły, a grubość muru w tej kondygnacji wynosi 3 metry. Piwnica pierwotnie nakryta była zapewne drewnianym stropem, a jedyne wyjście prowadziło przez otwór na górze. Obecne wejścia zostały wykonane w XX w.: w ścianie wschodniej, prowadzące do Biblioteki Królewskiej, wybito w 1932 r., a w ścianie północnej - łączące Piwnicę Więzienną ze Studzienną - w 1963 r. Piwnica w XVII w., a być może i wcześniej, była użytkowana jako więzienie, w którym odsiadywano wyroki sądu grodzkiego (starościńskiego). Z tego bowiem czasu pochodzi 117 rytów herbów, gmerków i innych wyobrażeń pozostawionych przez więźniów na ścianach. Wśród nich na ścianie północnej, na lewo od wejścia z Piwnicy Studziennej, widoczna jest data: 1630. Piwnica Więzienna, przetrwała wysadzenie Zamku przez Niemców w 1944 r. Zostało jednak zniszczone sklepienie i częściowo lica ścian. W roku 1961 Piwnicę Więzienną zakonserwowano i nakryto stropem.

By uchronić cenne gmerki przed niszczącym działaniem wilgoci, w 2015 roku podjęto prace

konserwatorskie, którym towarzyszyły badania archeologiczne. Odsłonięto i zaizolowano fundamenty zachodniej ściany Wieży Grodzkiej, aż do poziomu ich posadowienia. W 2018 roku prace przeniosły się do wnętrza piwnicy. Badania archeologiczne odsłoniły pod jej posadzką interesujący element konstrukcyjny wieży - warstwę głazów ułożonych na całej powierzchni pomieszczenia. Ich zadaniem była stabilizacja - niejako zakotwiczenie - murów położonej na skarpie budowli i zabezpieczenie jej przed osunięciem. Głazy wyeksponowano pod specjalnie przygotowaną szklaną podłogą. Pracom konserwatorskim poddano także ceglane ściany piwnicy i gmerki. Cenne ryty widać dziś znacznie wyraźniej dzięki zamontowanemu na stropie nowemu oświetleniu.

Source URL: <https://zamek-krolewski.pl/node/1124>